Sosyal Darwinizm

Article *in* Karabuk University Journal of Institute of Social Sciences · January 2016

DOI: 10.14230/joiss192

İsmail Dursunoğlu
Bayburt University

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Karabük Üniversitesi

Yıl : 2016
Cilt : 6
Sayı : 1

Sosyal Darwinizm

İsmail Dursunoğlu*

Bayburt Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Bayburt.

Öz

19. yy ın ortalarında Charles Darwin'in kaleme aldığı the Origin of Species adlı çalışma, bilim dünyasında yeni bir çığır açmıştır. Darwin, doğa gözlemleri sonucunda biyolojik evrim sonucuna ulaşmış bunu da doğal ayıklanma yoluyla açıklamıştır. Bu teori, daha önce Thomas Robert Malthus tarafından ortaya konulan "Nüfus Teorisi" ve Herbert Spencer'ın "en güçlü olanın ayakta kalması" düşüncesi ile ilişkilendirilmiştir. Sosyal Darwinizm, Darwin'in evrim teorisinin genişletilerek sosyal alana uygulanmasıdır. Bu kavram, bireysel organizmalar arasındaki rekabette çevreye en uygun olanın varlığını devam ettirmesi gibi bireyler, toplumlar ve uluslar arası rekabette de varoluş mücadelesini kazananın hayatta kaldığı sosyal bir evrim sürecini ifade eder. Sosyal Darwinizm, yaşamak için mücadele düşüncesinin toplumsal hayata yansıtılmasıdır. Bu teori, ekonomik alanda laissez-faire anlayışı için; toplumsal ve siyasi alanda ise ırkçı ve emperyalist düşüncelere dayanak oluşturmak için kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı, bir dönem Avrupa'ya hakim olan ve o dönemde Osmanlı aydınları üzerinde de etkili olan Sosyal Darwinizm'i "teorik" açıdan ele almak ve siyaset bilimi literatüründe kavrama bilinirlik kazandırmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Darwinizm, Sosyal Darwinizm, Evrim, Herbert Spencer.*

Social Darwinism

Abstract

In the middle of the 19th Century, published by Charles Darwin's Origin of the Species, the study has opened a new era in the world of science. Darwin, nature observations have been concluded as a result of biological evolution it has also been explained by natural selection process. This theory, put forward earlier by Thomas Robert Malthus "Population Theory" and Herbert Spencer's "survival of the fittest" has been associated with the idea. Social Darwinism is the application of Darwin's theory of evolution to the social sphere expanded. This concept of competition between individual organisms in the environment most appropriate individuals as being the resume of the society and in the international competition refers to the process of social evolution that survive to win the struggle for existence. Social Darwinism, the idea is to reflect the social life fighting to live. This theory, laissez-faire approach to the economic sphere; In the social and political spheres are used to form the basis of racist and imperialist ideas. The purpose of this study, a period that has dominated Europe and at that time the idea of Social Darwinism also effective on Ottoman intellectuals "theoretical" to approach the comprehension of literature and political science to gain recognition.

Keywords: *Darwinism, Social Darwinism, Evolution, Herbert Spencer.*

Yazışma Adresi.Email. idursunoglu@bayburt.edu.tr

1. GİRİŞ

Charles Darwin tarafından 1859 yılında yayınlanan *The Origin of Species* adlı çalışma bilim ve düşünce dünyasında geniş yankı uyandırmıştır. Darwin öncesinde Erasmus Darwin, Lamarck, Diderot gibi düşünürler bütün varlıkların birbirinden türediğine dair düşünceler ortaya koymuşlar ancak bunun ne şekilde olduğu ile ilgili bir söylemde bulunmamışlardır. Darwin 1930'larda *Beagle* isimli bir gemiyle yaptığı yolculukta, özellikle *Galapagos* adalarındaki gözlemlerinde, doğada niçin bu kadar fazla, niçin bu kadar birbirine benzer ama bir o kadarda farklı türlerin olduğuna dair sorulara cevap aramıştır. Bu adalarda neden birbirine benzeyen ancak değişik boyun uzunluklarına sahip kaplumbağalar vardır? Yine aynı şekilde birbirine çok benzeyen ispinoz kuşları neden son derece farklı gagalara sahiptir? Bu iki basit sorudan dünya tarihinde önemli yeri olan bir teori ortaya çıkmıştır. Cevap ise oldukça basittir: Doğal ayıklanma… (Karaömerlioğlu, 2010: 112-113).

Darwin'in Evrim Teorisi, 19. yy evrimciliğinin başlangıcı değil zirve noktasıdır. Darwin'den önce dedesi ünlü doktor ve doğa bilimci Erasmus Darwin, 1796 yılında yayınlanan *Zoonomia* adlı çalışmasında, tüm sıcakkanlı hayvanların tek bir kökten geldiğini ve yeni parçalar geliştirme şekliyle türleştiklerini ifade etmiştir (Barlow, 1959: 93). Darwin Teorisinden önce, evrimi sistematik bir şekilde geliştiren Jean Baptiste Lamarck olmuştur. Lamarck, mevcut bütün türlerin tek hücreli bir canlıdan evrimleşerek meydana geldiğini belirtmiştir. Canlılarda yaşanan bütün değişim ve gelişimlerin çevreye adaptasyon sürecinde ortaya çıktığını açıklayan Lamarck, insanların da bu doğanın bir parçası olduğunu ve onun kanunlarına göre hareket ettiğini söylemiştir. Düşünüre göre, insanı diğer canlılardan ayıran özelliği onun daha gelişmiş ve karmaşık olmasıdır. Ancak bu düşünce, ciddi bir araştırmaya dayanmaması ve muhalif düşüncelerin ortaya çıkmasıyla fazlaca bir yankı uyandıramamıştır (Doğan, 2012: 37).

Darwin'in teorisine en büyük katkılardan birini de T. Robert Malthus yapmıştır. İngiliz nüfus bilimci ve iktisatçı, 1798 yılında yazdığı "*An Essay on the Principle of Population*" adlı eserinde sürekli bir nüfus artışının gelecekte gıda yetersizliğine neden olacağını ve bunun da insanlığı tehdit ettiğini ifade etmiştir (Deliktaş, 2001: 92). Darwin uzun seyahatleri boyunca yaptığı gözlemler ve elde ettiği bulgular neticesinde yakın türlerin birbirine benzediklerini fark etmiş ve bunların birbirinin devamı olduğu düşüncesine ulaşmış olmasına rağmen Malthus'un nüfus teorisini okuyana dek bunun nedenini bir türlü açıklayamamıştır. Darwin, nüfus teorisini okuduğunda canlıların evrimleşme nedeninin doğal ayıklanma olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu teoriye göre, insanlar geometrik olarak; yiyecekler ise aritmetik şekilde artmaktadır. Bu sebeple bazı yöntemlerle bunların eşitlenmesi gerekmektedir (Doğan, 2012: 42).

Charles Darwin *the Origin of Species* adlı eserinde doğa ve hayvanlar ile ilgili analizlerde bulunmuştur. Doğal ayıklanma yoluyla biyolojik evrim teorisini açıklayan Darwin, çalışmasında insan ve toplumların evrimi ile ilgili tartışmalara yer vermemiştir. Bu konudaki düşüncelerini, daha sonra yayınladığı *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex (1871*) ve *The Expressions of Emotions in Man and Animals*

(1872) adlı iki kitabında açıklamıştır. Darwin doğadaki her türün bir dizi tesadüfi fiziksel ve zihinsel değişime veya mutasyona uğradığını iddia etmiştir. Bu değişimler hayatı destekleyen değişimler olmakla beraber belli bir türün hayatta kalmasını ve gelişmesini mümkün kılmıştır. Bazı mutasyonlar ise daha az elverişli olduğu için hayatta kalmayı güçleştirir. Bu sebeple, bir yandan birçok türün soyu tükenmişken, bir yandan da büyük çeşitlilik gösteren canlılar ortaya çıkmıştır. Doğal bir seleksiyon süreci, doğaları gereği hayatlarını sürdürmeye uygun olan veya olmayın türlerin hangileri olduğunu belirlemektedir (Heywood, 2013: 67). İfade edildiği gibi Darwin *the Origin of Species* eserinde, son kısımdaki bazı cümleler hariç, insanlardan bahsetmemesine rağmen, onun çıkarımlarının, sosyal bir varlık olan insanlara da kapsadığı varsayılır. Darwinizm'in sosyal ve politik önemi hakkında tartışmalar, kapitalizm taraftarları ve muhafazakârlar ile sosyal demokratların karşı karşıya geldiği, Almanya'da ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte Darwinizm düşünsel değerleri, 1870 Fransa-Almanya savaşından sonra Avrupa'da en yoğun dönemini yaşamıştır. 1877'de Münih'te bir sağlık kongresinde fizyolog Virchow, sosyalizmin tehlikeli doktrinlerini desteklediği için Darwinizm'i kınamıştır. Evrim düşüncesinin Almanya'daki en büyük destekçisi Ernst Hackel, aksine Darwinizm'in eşitsizliği ima ettiğini Darwinizm'in bir şey olduğunu ama sosyalist olmadığını, bu düşüncenin illaki siyasi bir eğilimle ilişkilendirilecekse bunun ancak aristokrasi olabileceğini ifade etmiştir (Bacquemont, 2011: 13).

Felsefi Terimler Sözlüğünde Darwincilik, Charles Darwin tarafından geliştirilen, tüm canlı türlerin doğuşu ve gelişimini en alt biçimlerden başlayarak yaşama savaşı ile açıklayan diribilim ve felsefe öğretisi şeklinde tanımlanmaktadır (Akarsu, 1997: 48). Darwin'in kuramı şu şekilde özetlenebilir: Dünya üzerinde yaşanabilecek yerler azdır ve bu alanlarda yaşamak zorunda olan canlıların sayısı ise hızla artmaktadır. Kaynakların sınırlılığına karşın canlıların çoğalması beraberinde yaşama kavgasını ortaya çıkarır. Bu kavgada güçlü olanlar hayatta kalır ve türlerini devam ettirir. Bu "doğal ayıklanma" olarak tanımlanır. Yaşama kavgasında hayatta kalanlar belli özellikler gösterenlerdir ve bu özellikler soyaçekimle yeni kuşaklara aktarılır (Darwin, 2014: 41). Darwin'in teorisinin, bir taraftan basit mekanik doğal ayıklanmacı yaklaşımla tüm varlığın oluşumunu açıklayarak materyalist düşünceyi desteklemesi, diğer yandan toplumsal gerçekliğe uygun biçimde çatışmacı düşünceyi benimsemesi ortaya çıktığı dönemde destek bulmasını sağlamıştır. Ayrıca biyolojik evrim teorisinin, bilimin kutsandığı bir döneme denk gelmesi, teoriye pozitif katkı sağlamıştır (Doğan, 2012: 13).

Darwin teorisi, ortaya çıktığı andan itibaren bazı çevrelerce tehlikeli bir teori olarak algılanmıştı. Tüm türlerin ortak bir atadan meydana geldiğini ve zaman içinde evrimleşerek farklılaştığını savunan bu yeni düşünce akımı, 19 yy. statükocu ve muhafazakar anlayışları temelden sarsmıştır. Nasıl ki türler değişebiliyorsa, sosyal düzenler ve toplumsal hiyerarşilerde aynı şekilde değişebilirdi. Bu yönüyle Darwinizm aykırı ve devrimci bir teoriydi. Bu teori, insanı doğanın ve hayatın merkezine koyan kutsal dinler ve hümanizmi savunan seküler düşüncelerle çelişmiştir. Çünkü evrim teorisine göre insan, doğanın ve hayatın merkezini değil sadece parçalarından birini

ifade etmektedir. Dolayısıyla teori, yaşam içinde insana büyük değer atfeden kesimlerce gereksiz ve tehlikeli bir düşünce olarak kabul görmüştür (Karaömerlioğlu, 2010: 111).

19. yy türlerin kökeninden çok toplumsal düzenlerin kökenine odaklanan bir yüzyıldır. Bu sebeple evrimci düşünceler toplumsal düzen ve milliyetçilik tartışmalarının gölgesinde kalmıştır. Hatta Darwin'ci düşünce bu tartışmalar için kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle insanlar ve toplumlar arasındaki hiyerarşinin genetik olduğunu iddia eden Sosyal Darwinist teoriler beraberinde evrim düşüncesine yönelik eleştirileri getirmiştir. Öjeni, soykırım, etnik temizlik gibi faktörler sebebiyle evrim teorisi seküler ve sol aydınların tepkisini çekmiştir. Ayrıca çağ, sömürgecilik ve milliyetçilik çağı olunca evrim teorisi, ayrılıkçı, ırkçı, dışlayıcı amaçlar için kullanılmıştır (Karaömerlioğlu, 2010: 111-112).

2. DARWİNİZİM'DEN SOSYAL DARWİNİZM'E!

Tarih boyunca insanoğlu, eşitsizlik, etnik veya ırksal ayrımcılık, haksız rekabet, güçlünün haklı görülmesi ve zayıf olanı ezmesi, sömürü anlayışı ve benzer birçok deneyim yaşamıştır. Tarihsel gelişim içinde 19. yy da ortaya çıkan Sosyal Darwinizm, en güçlü ve en uygunun hayatta kaldığını savunan bir ideoloji olmuştur. Fikrin destekçileri, bunun ilerlemek için gerekli olduğunu savunurken, karşıt düşüncedeki kişiler, herkes için özgürlük ve adalet vurgusu ile bu düşünceye karşı çıkmışlardır (Tienken, 2013: 305).

Bazı kesimlerce Darwin'in evrim kuramı ile özdeşleştirilen Sosyal Darwinizm, aslında Spencer'in "en uygun olanın hayatta kalması" söylemi üzerinde şekillenmiştir. Bu yönüyle kavramın sosyal Darwinizm olarak adlandırılmasından ziyade "Spencerizm" veya "Sosyal Spencerizm" şeklinde ifade edilmesi daha doğru olacaktır. Spencer'ın Darwin'in biyolojik evrim teorisinden etkilenerek uygun olanın ayakta kalması fikrini ortaya attığını savunmak oldukça yanlıştır. Çünkü Spencer'ın evrim düşüncesini sosyal alana uyguladığı ilk eseri Social Statics, Darwin'in *On the Origin of Species* adlı çalışmasından sekiz yıl önce yani 1851'de kaleme alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında Spencer'ın evrim konusunda Darwin'e göre daha öncül olduğunu söylemek gerekir. Spencer kendi kuramını geliştirirken Fransız düşünür Lamarck'tan etkilenmiştir (Haines, 1988: 1204). Spencer'ın Sosyal Darwinci olarak anılmasının nedeni, Darwin'in "doğal ayıklanma" kavramı yerine "en uygunun hayatta kalması" fikrini toplumsal yaşama uygulamasından kaynaklanmaktadır (Tosun, 2010: 87). Oysa Claeys, en uygunun hayatta kalması fikrinin Darwin'e değil, dönemin en önemli bilim insanlarından ve günümüzde sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilen Herbert Spencer'a ait olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla bu düşüncenin Sosyal Darwinizm olarak kavramsallaşmasını eleştirmiştir (Claeys, 2000: 227-228).

Yine de doğal ayıklanma fikri ile en uygunun hayatta kalması düşüncesinin örtüşmesi ve dönemin en güçlü düşüncelerinden olan Darwinizm'in bilim dünyasında yaygın bir biçimde kabul görmesi, kendisinden önce Spencer tarafından ortaya atılan bir nevi toplumsal evrimin de Darwinizm ile ilişkilendirilmesini sağlamıştır. Bu sebeple düşünce Sosyal Darwinizm şeklinde başlıklandırılmıştır. Ancak bir kez daha

altı çizilmesi gereken nokta bu düşünceyi ortaya atan kişinin Herbert Spencer olduğudur.

2.1. Sosyal Darwinizm'in Teorisyeni: Herbert Spencer

Sosyal Darwinizm teorisinin, bilimsel düşünce dünyasındaki mimarı İngiliz filozof Herbert Spencer'dır. Spencer 27 Nisan 1820'de, İngiltere'de doğmuş sağlıksız ve zayıf bir çocuk olduğu için okuluna düzenli olarak gitmemiş ve 13 yaşına kadar babasından eğitim almış bir kişidir. Sonrasında kendisine Rahip amcası Bath tarafından, muhalif Protestanlığın katı düsturunun yanında, Felsefi Radikalizm'in ilkeleri öğretilmiştir. Spencer 1837-1841 yılları arasında Mühendis olarak Londra-Birmingham Demiryolunda çalışmıştır. Sonraki yıllarda, önceleri mühendislik üzerine sonra ise toplumsal ve siyasal sorunlar ile ilgili basında bazı makaleler yazmıştır. Bu kapsamda yazdığı *Yönetimin Uygun Alanı* adlı mektuplarda, yönetimin kısıtlanmasını ve insan etkinliğinin özel girişime bırakılması gerektiğini savunmuştur. Yazılarında ticaret üzerinde kısıtlamaların kaldırılmasını belirtmiş ayrıca yoksul yasalarını ve ulusal eğitimi eleştirmiştir. 1851 yılında ilk kitabı olan *Social Statik*'i yazmıştır. Kitap, *laissez faire* düşüncesini savunduğu için geniş bir kesim tarafından olumlu tepkiler almıştır. Darwin'in *the Origin of Species* adlı eserinden yedi yıl önce yani 1852 yılında gelişimsel hipotez üzerine bir makalede Lamark'çı ilkelere dayanan bir evrim teorisine yer vermiştir. Bu çalışmasında kazanılan özelliklerin miras kalması düşüncesini vurgulayan bir evrim kuramını savunmuştur. (Coser, 2011:106-110). Düşünür, 1854 yılında *Psikolojinin İlkeleri*'ni, 1862'de sentetik felsefesinin başlangıcını temsil eden, etik ve bilimi temel ilkeler topluluğu altında birleştirmeyi amaçlayan *İlk İlkeler*'i; 1864-1867 yılları arasında birçok ciltten oluşan *Biyolojik İlkeler* çalışmasını; 1874'te yazı dizisi olarak başlattığı ve 1896 yılında tamamladığı *Sosyolojinin İlkeleri*'ni yazmıştır. Yine bu dönemlerde *laissez faire* düşüncesinin toplum felsefesini yeniden ifade ettiği *Etiğin İlkeleri*'ni bastırdı (Turner vd. 2013: 66). Herbert Spencer, çalışmalarında bireylerin kendi ayakları üzerinde durma fikrini güçlü bir şekilde dile getirmiştir. Charles Darwin'in teorisinden yola çıkarak *laissez faire* öğretisini savunan İngiliz filozof, teorinin sosyal alanda uygulanmasını sağlayarak bilim dünyasında önemli bir yer edinmiştir. (Heywood, 2013: 67). Spencer, tıpkı doğada olduğu gibi toplumlarda da doğal ayıklanma, hayatta kalma ve adaptasyon sürecinin geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Biyolojik organizmalar gibi toplumlarda basitten karmaşığa doğru bir yapılanma gösterir. Bu durumda bir içsel farklılaşma ve bütünleşme süreciyle birlikte çevrelerine uyum sağlar böylece homojenlikten heterojenliğe geçmiş olur. Nihayetinde insan toplulukları yalın ve homojen kabile gruplarından, gelişmiş, bütünleşmiş ve farklılaşmış günümüz modern sosyal sitemlere doğru evrimleşmiştir (Slattery, 2011: 94).

İngiliz filozof Herbert Spencer, 1884 yılında yayınladığı *The Man Versus the State* başlıklı çalışmasında, devletin minimal rol oynayıp birey özgürlüklerinin maksimal bir seviyede olması tezini savunmuştur. Düşünürün aşırı bireyci tutumu, yoksulların koşullarını düzeltmek adına örneğin sosyal yardım, zorunlu eğitim, fabrika koşullarının iyileştirilmesi vb önerilen her türlü reforma karşı çıkmasına yol açmıştır. Bu yaklaşımın arkasındaki sebep şüphesiz Sosyal Darwinist düşüncedir. Bu düşünceye

göre, yoksullar, zayıf, basiretsiz, tembel ve yeteneksiz oldukları için hayat karşısında yenik düşmeye mahkumdur. Bu bizatihi doğanın kanunudur (Örs, 2014: 85)

Spencer toplumu bir organizmaya benzetmesinin arkasında bazı sebepler vardır. Bunlardan ilki, organizma gibi toplum da büyür, karmaşıklığı artar ve farklılaşmış yapılara doğru evrilir. İkinci benzerlik olarak ikisindeki farklılaşma da beraberinde uzmanlaşmayı getirir. Son olarak organizma ve toplumlar var olma mücadelesinde çevreye uyum ve adaptasyonu öğrenir (Slattery, 2011: 94).

Spencer, insanların gerek fiziksel gerekse zihinsel özelliklerinin gelecek nesillere aktarılmasının, insanlığı gittikçe artan bir entelektüel seviyeye taşıyacağını savunmaktadır. Bu söylem, Lamarck'ın karakteristik özelliklerin miras kaldığı düşüncesiyle bağdaşmaktadır (Swıngewood, 2010: 56). Spencer'a göre, toplumsal düzen ve istikrar, doğada olduğu gibi bir denge gerektirir. Toplumsal değişme, toplumsal yapının çeşitli parçaları arasındaki veya toplum-çevre ilişkisindeki dengenin bozulmasıyla meydana gelmektedir. Bir istikrar döneminin ardından yeni bir konsensüs, denge ve toplumsal düzen ortaya çıkmaktadır. Farklılaşan toplumsal parçalar beraberinde yeni ilişkiler getirmektedir. Daha karmaşık yapılara evrimleşen insan topluluklarında, sisteme uygun olmayanlar ve uyum sağlayamayanlar diğer toplulukların rekabeti karşısında zamanla ortadan kaybolmaktadır. İnsan topluluklar bu toplumsal evrim yasası sayesinde ilerlemektedir (Slattery, 2011: 95). Herbert Spencer'a göre evrim yasası, farklı maddelerden oluşan bileşimin bir entegrasyon ve farklılaşma süreciyle belirsiz, tutarsız ve homojen bir durumdan, tutarlı ve heterojen bir yapıya yani canlıların, insanların ve toplumların aşırı örgütlü ve karmaşık bir biçime dönüşmesini sağlar (Tort, 2007: 73).

Spencer, Sosyal Darwinizm ile özdeşleştirildiği için daha çok Darwin ile ilişkilendirilmiş olsa da aslında Lamarck'ın takipçisidir. Darwin henüz *the Origin of Species* kitabını yazmadan önce Spencer, Lamarck'ın Evrim Teorisi'ni, embriyolojiden örneklerle birleştirip savunmuştur (Taslaman, 2013: 144). Spencer'ın, Evrim Teorisi açısından önemi onun evrim kavramını popüler yapmasının yanında, "en uygun olanın yaşaması" *survival of the fittest* fikrini ilk kullanan kişi olmasıdır. Düşünür, var olma kavgası ile en uygun olanın ayakta kalması fikri arasında bir bağ kurmuştur. Ancak günümüzde bu ifade Spencer'dan çok Darwin ile özdeşleşmiştir. Her ne kadar canlıların evrim geçirdiği fikri Spencer'la ortaya çıkmış olsa da Darwin araştırmacılarının büyük çoğunluğu, o dönemde canlıların evrimine dair kanaatin Darwin tarafından oluşturulduğunu kabul etmektedir (Taslaman, 2013: 146-147).

Darwin gibi Spencer da, Thomas Malthus'un kaleme aldığı "*An Essay on the Principle of Population"* çalışmasından çok etkilenmiştir. Malthus bu çalışmada, geometrik nüfus artışının, çatışma, kıtlık, salgın, diğer hastalıklar ve ölüm için gerekli koşulları ortaya çıkaracağını iddia etmiştir. Nüfus savaş, salgınlar, kıtlık ve diğer hastalıklar tarafından dizginleninceye kadar artmaya devam edecektir. Spencer, kötümser bir tablo olarak görülen nüfus artışından kaynaklanan rekabet ve mücadelenin en iyilerin hayatta kalmasını sağlayan ve böylece toplumların ilerlemesine katkı sunan bir süreç olarak olumlandırmaktadır (Turner vd, 2013: 68).

2.2. Kavramsal Çerçevede Sosyal Darwinizm

19. yüzyılın ortalarında, bilimin kutsandığı ve referans alındığı bir dönemde ortaya çıkan Sosyal Darwinizm ile ilgili ortak bir tanım yapılması güçtür. Hofstadter'e göre Sosyal Darwinizm, Darwinizm'in en popüler sloganları olan "yaşamak için mücadele" ve "en iyinin hayatta kalması" düşüncelerinin sosyal hayata uygulanmasıdır. Kavram ilk olarak *laissez faire* anlayışının doğanın bir yasası olarak gören ve bu durumu korumak isteyen muhafazakârlar tarafından desteklenmiş ancak daha sonra ırkçı ve emperyalist düşüncelere referans olmuştur. Bunlardan ilki İngiltere ve Amerika'da ikincisi ise Kıta Avrupa'sında görülmüştür (Özden ve Doğan, 2008: 98). Sosyal Darwinizm düşüncesinde öne çıkan üç temel fikir en uygun olanın yaşaması bir tabiat kanunudur, tabii olan iyidir ve bu sebeple söz konusu kanun insan toplumlarına da hâkim olmalıdır (Torun, 2013: 137).

Kavram olarak Sosyal Darwinizm'e bakıldığında, 1870'lerin sonları 1880'lerin başlarına kadar iz sürülebilir. Kavramın kullanılmasında alanında öncü olan R.C Bannister'ın 1879'daki çalışmaları, bilinen en eski referanstır. Ardından 1880'de Emile Gautier'ın *Le Darwinisme Social*, 1882'de Vadala-Papale'nin *Darwinismo e Naturale Darwinismo Sociale*, 1885'te Emile Louis Victor de Laveleye ve Herbert Spencer tarafından *L'Etat et l'Individu, ou Darwinisme Social et Christianisme* adlı eserler yayınlanmıştır. Sosyal Darwinizm 1890'larda ve 1900'lerde Achille Loria ve Jacques Novicow'dan Amerikan sosyolog Lester Ward'a kadar birçok düşünür tarafından özgür bir şekilde ifade edilmiştir (Crok, 2007: 29). Sosyal Darwinizm, terim olarak ilk kez, 1879'da Oscar Scmidth tarafından *Popüler Bilim* dergisindeki bir makalede kullanılmıştır. Sosyal Darwinizm'de amaç, üstün bireyleri desteklemek, zayıf bireyleri sistemin dışına atmaktır (Gökhan, 2013: 196) Sosyal Darwinizm, 20. yy ın ortalarında neo-liberalizmin yükselişi sırasında yer yer söylemsel boyut kazansa da, günümüzde Sosyal Darwinist iddialar kolayca öne sürülmemektedir. (Örs, 2014: 85).

Sosyal Darwinizm, yaşamak için mücadele ve doğal ayıklanmayı temel alan evrim fikrinin, sosyal ve politik alana taşınmasını ifade eder. Liberal ekonomiyi savunan teori, milliyetçi doktrinleri ve rekabeti ön plana çıkarmaktadır (Bacquemont, 2011: 12). Sosyal Darwinizm düşüncesine göre, bireyler ve milletler arasındaki rekabet beraberinde sosyal evrimin oluşmasını sağlayacaktır (Kavak, 2013: 8).

Teori olarak ortaya konduğu dönemden itibaren Sosyal Darwinizm'i anlamak ve tanımlamak oldukça zor olmuştur. Teori, kimi çevrelerce elitizme, kimi çevrelerce, faşizme, kimi çevrelerce liberalizme referans gösterilmiştir. Mike Hawkins, Sosyal Darwinizm ile ilgili literatür araştırması yapacak birinin, karmaşık bir sonuçla karşılaşacağını ifade etmiştir. Bunun nedenleri, kavramın tanımı, ideolojik fonksiyonları ve üzerinde fikir birliğinin olmamasıdır (Hawkins, 1997: 3). Halliday Sosyal Darwinizm'i, serbest piyasa ekonomisini savunan ve müdahaleci devlete karşı bir ideoloji olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, *laissez faire* düşüncesiyle eşanlamlı olarak kabul edilmektedir. Bu tanımın savunucuları, devlet sosyalizmi ve kolektivizmine karşı olmakla birlikte bireyler, gruplar, uluslar ve ırklar arasında tam ve kuralsız bir rekabeti işaret etmektedir. Bu anlayış, ırkların ayıklanması için

emperyalizmi desteklerken diğer yandan biyolojik anlamda uygun olmayan bazı sosyal grupların doğum oranlarının sınırlandırılmasını zorunlu görmektedir (Halliday, 1971: 391). Collins Wells, 1907 yılında yayınladığı *Social Darwinism* adlı çalışmasında, Sosyal Darwinizm'i, nüfusun çok fazla artmasından dolayı, eldeki kıt kaynaklara ulaşmak için ortaya konulan mücadelede başarılı olanların ve çevreye uyum sağlayanların yaşamını sürdürmesi, diğerlerinin elimine edilmesi ve ırksal verimliliğin sürekliliği için aralıksız bir mücadele ve elenme sonucunda yaşanan ilerleme olarak tanımlamaktadır (Doğan, 2012: 66).

Sosyal Darwinizm'i güçlü ve net bir temele oturtmak kolay değildir. Ayrıca kavram kendini yenileme konusunda da oldukça zayıf kalmıştır. Çünkü öne çıkardığı değer yargıları ile endişe verici söylemleri barındırmaktadır. Yine de teoriye dört farklı bakış açısı söz konudur (Becquemont, 2011: 16):

- Sosyal Darwinizm, bireyler arasında rekabete vurgu yapar. Sosyal Darwinistler bunun toplumun refahı için iyi bir şey olduğunu düşündükleri için eleştirilmektedir. Bu durumda Darwinizm hiçbir şekilde sosyalizm ile ilişkilendirilemez.
- Sosyal Darwinizm, bireysel rekabeti savunduğu için kötü bir şeydir. Çünkü Darwin teorisi Sosyal Darwinistler tarafından yanlış yorumlanmaktadır. Ayrıca teori az çok biyolojik alandaki var olma mücadelesinin sosyal düzene yansıtılmasını temel alan bir ideolojidir.
- Sosyal Darwinizm gruplar hatta ırklar arasında rekabeti savunmaktadır. Bu yönüyle insanoğlunun evrimi ve sosyal düzen için gereklidir. Teori, savaşları, güçlünün yaşamasını hatta ırkçılığı bile ima etmektedir.
- Sosyal Darwinizm toplumda rekabeti savunduğu için etik olarak kınanmalı ayrıca sosyal düzen için yıkıcı bir teori olduğu kabul edilmelidir.

Sosyal Darwinizm bazı çevrelerce desteklenmesine rağmen 19. yy ın sonlarından itibaren çeşitli eleştirilere de maruz kalmıştır. Bu eleştiriler şu şekilde sıralanabilir (Slattery, 2011: 97-99):

- Spencer'ın bireysel haklar, özgürlükler ve *laissez faire* söylemini referans alan bireyciliği ile toplumun büyük bir kısmının gelişip ilerleme ihtiyacına vurgu yapması arasında bir tezatlık bulunmaktadır.
- Spencer Darwin'ci kavramları sıklıkla yüzeysel ve yetersiz kullanmıştır. Örneğin tüm toplumlar evrimci güçlere tabi olmalarına rağmen bazılarının belirli aşamaları geçebilecekleri, bazı toplumlarınsa heterojenlikten homojenliğe doğru gerileyebilecekleri gibi ifadeler kendi içerisinde çelişki barındırmaktadır.
- Spencer'ın doğal ayıklanma konusundaki görüşleri ırkçı ve hümanizm karşıtı düşünceleri desteklemek için kullanılmıştır.
- En uygun olanın hayatta kalması fikri, zayıf, hasta, yoksul, suçlu, engelli vb bireyleri dışlamayı ve buna yönelik politikaları savunmayı beraberinde getirmiştir.

- Sosyal Darwinizm, mevcut düzeni ve eşitsizlikleri doğal ve haklı bir durum olarak kabul ettiği için çoğu kez muhafazakar hatta gerici bir felsefe olarak görülmüştür.
- İngiliz imparatorluğunun çöküşü, dünya gücü ekseninde İngiltere'nin Almanya ve Amerika'nın gerisinde kalması Sosyal Darwinizm'e olan desteği zayıflatmıştır. Ayrıca merkezi planlamaya dayalı komünist toplumlarının yükselişi, Spencer'ın piyasa güçleri aracılığı ile evrim tezi arasında bir çelişki yaratmıştır.
- 20. yy ın başında gelişmiş sanayi toplumlarında ekonominin devlet eliyle planlanması, sosyal devlet hükümleri ve sosyal demokrasi fikri ile Sosyal Darwinizm düşüncesi uyuşmamaktadır.
- Nazi Almanya'sında olduğu gibi, ırkçı teori ve pratiklerin çöküşü Sosyal Darwinizm felsefi ve etik değerini etkilemiştir.
- Sosyal Darwinizm'in, 19. yy'daki ve 20. yy'ın başındaki soy ıslahı teorileri ve sömürge savaşları ile ilişkisi Spencer'ın itibarını zayıflatmıştır. Sosyal Darwinizm günümüzde tarihsel bir hata, Britanya imparatorluğunun Viktorya Döneminden kalma beyazlara özgü bir üstünlük olarak kabul edilmektedir.

Sosyal Darwinist çerçevede toplum, bireyler arasındaki rekabette ayakta kalma mücadelesi olarak resmedilmektedir. Doğaları gereği hayatta kalmak için uygun olanlar zirveye doğru tırmanırken; uygun olmayanlar gerilemekte ve zamanla yok olmaktadır. Bundan dolayı, servet, sosyal ve siyasal eşitsizlik, statü farklarının ortaya çıkması doğal ve kaçınılmazdır. Siyasi iradenin bu konuda herhangi bir müdahalede bulunması oldukça yanlıştır. Doğada zayıf kalan yoksul, işsiz ve engelli gibi kesimlere yapılacak yardımlar doğanın ruhuna hakarettir. Spencer'ın Amerikalı öğrencilerinden William Summer (1840-1810) bu ilke ile ilgili 1844 yılında yaptığı "çöplükteki ayyaş tamda olması gereken yerdedir" cümlesiyle özetlemiştir (Heywood, 2013: 67)

Rus sosyolog Peter Kropotkin Darwin'in evrim kuramını dayanışma ve işbirliği çerçevesinde yorumlayarak teoriye farklı bir boyut kazandırmıştır. Hatta yazar, *the Origin of Species* adlı çalışmayı, Darwin'in daha sonra kaleme aldığı kitap ve biyoloji alanındaki diğer çalışmaları bağlamında değerlendirmiştir. William Graham Sunner ise aksine Darwinizm konusunda gerçek manada ilhamı *the Origin of Species* adlı çalışmadan almıştır (Offer, 2000: 151). Kropotkin, 1902 yılında yayınladığı *Mutual Aid: A Factor of Evolution* isimli çalışmasında evrim sürecinde mücadele kadar dayanışmanın da önemli olduğunu savunmuştur. Aynı zamanda insanın doğası gereği mücadeleden çok işbirliğine eğilimi olduğunu savunan düşünür bu yönüyle sosyal darwinistlerden ayrılmaktadır. Kropotkin'e göre devletin yapay kurumları ve kapitalist ekonomik düzen ortadan kalktığında insanlar tam bir uyum içinde yaşayacaktır (Barry, 2008: 66). Düşünüre göre, işbirliği ve dayanışma, sadece insanların değil, hayvanlar âlemindeki pek çok türün de evrimine sebep olmaktadır. Hayatta kalma mücadelesi ve bu mücadeleden başarıyla çıkma, kendine yeten ve bağımsız bireyler ile söz konusu olamaz. Çünkü eğer bir topluluk uçuruma yuvarlanıyorsa, o topluluğun en üstün, en güçlü bireyi de bu yenilgiden payını alacaktır. Çünkü batan gemide herkes boğulmaya mahkumdur. Bu sebeple yaşam ağacında yükselmek isteyen

türler rekabetçi bir anlayıştan uzak dayanışma ve işbirliği içinde olmalıdır (Ekşigil, 2009: 367-392). Kropotkin'in evrim düşüncesine kazandırdıkları göz önünde bulundurulduğunda, evrim için rekabet ve mücadeleyi savunan bir görüş söz konusu iken; artık dayanışma ve işbirliğinin evrim düşüncesi için gerekli olduğunu savunan yeni bir görüşün de ortaya çıktığını belirtmek gerekir.

Sosyal Darwinist düşüncelerin doruğa çıkması öjeni hareketleriyle mümkün olmuştur. Öjeni, ırkın biyolojik olarak arındırılması ve güçlendirilmesini ifade etmektedir. Darwin'in kuzeni olan Galton 1883' öjeni kavramını ortaya çıkarmış, bu kelimeyle aslında insanların daha doğarken güçlü yada güçsüz olduğu fikrini savunmuştur. Öjeni düşüncesi en yaygın şekliyle ABD ve sonrasında İskandinavya'da görülmüştür. Özellikle I. Dünya savaşından sonra ortaya çıkan sosyal meseleler bu hareketin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Savaş sonrasında Türkiye dahil bütün ülkelerde nüfus sorunu gündeme gelmiş ve neslin iyileştirilmesi, üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Doğal seçilim kendi başına bırakıldığında güçsüzlerin ve zayıfların daha fazla çoğaldığı gerçeğiyle yüzleşen öjenistler zenginleri daha fazla çocuk yapmaya teşvik etmiş, yoksul ve zayıfların ise çocuk yapmamaları için çalışmalarda bulunmuşlardır. İki savaş döneminde birçok ülkede görülen bu toplumsal değişimler özellikle Hitler Almanya'sında zirveye ulaşmıştır (Karaömerlioğlu, 2010: 113-114).

Galton'un fikirlerinin önce toplum nezdinde sonra siyasi alanda kabul görmesi beraberinde uygulamaları da getirmiştir. Toplumsal alana ilk müdahaleler, her çeşit deneye müsait olan ABD'de görülmüştür. 1907'de İndiana eyaletinde kusurlu ve noksan olarak görülen kişilerin kısırlaştırılmasını öngören yasa kabul edilmiştir. Bu yasanın hedefinde toplumdaki deli, geri zekalı, cani vb kişiler vardır. 1933 yılına kadar, Amerika'nın yaklaşık yirmi dokuz eyaletinde buna benzer yasalar çıkarılmıştır. Tahminlere göre, ABD'de 1907-1974 yılları toplum nezdinde, kusurlu olarak kabul gören yüzbinlerce insan kendi istekleri dışında hadım edilmiştir. 1920'li ve 1930'lu yıllarda, Küba, Japonya, Danimarka, Finlandiya, İsveç, Norveç ve Estonya gibi dünyanın birçok ülkesinde benzer yasalar ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bir dönem öjenizm dalgası dünyayı öylesine sarmıştı ki, kabuğuna çekilmiş olan Osmanlı Türkiye'sinde bile, çökmekte olan imparatorluğun kurtuluşunu Avrupa'dan ülkeye damızlık ırk ithal etmekte görenler olmuştur. Bu soy arıtım dalgası o kadar kabul görmüştür ki, bu düşünce 12 yıllık Nazi iktidarı sırasında milyonlarca Yahudi'nin ölümüne sebep olmuştur (Ekşigil, 2009: 367-392).

SONUÇ

Sosyal Darwinizm, en uygun olanın hayatta kaldığı düşüncesi üzerine şekillenen bir kavramdır. 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren bilim dünyasını etkisi altına alan, bitkiler ve hayvanlar üzerine yoğunlaşan Darwin'in biyolojik evrim kuramı gibi, insanlar arasında veya toplumlarda da güçlü olanın ayakta kalmasıyla bir evrim ve gelişmenin olduğu iddia edilmiştir. Bu fikrin savunucu Herbert Spencer, düşüncenin adı ise Sosyal Darwinizm'dir.

Sosyal Darwinizm, en kısa tanımıyla toplumsal evrimdir. Teorinin özeti ise şu şekildedir: "hayat bir mücadeledir ve bu mücadelede sadece güçlü olanlar ayakta kalmalıdır." Bu şekilde toplumlarda da bir nevi doğal ayıklanma gerçekleşecek ve ilerleme sağlanacaktır. Ancak, teoriyi farklı boyutlara taşıyan bazı kesimler öjenizm adıyla toplumsal ilerleme için kendiliğinden bir değişimi beklemek yerine topluma doğrudan müdahaleyi de meşru görmüştür. Toplumdaki, zayıf, güçsüz, yoksul vb kişilerin tasfiye edilmesiyle ilerleme sağlanacağı düşünülmüş ve bu kapsamda ABD ve toplumsal kıyımlar yaşanmıştır.

Sosyal Darwinizm düşünsel arka planındaki rekabetçi yapısıyla ekonomide liberal anlayışla ilişkilendirilebilir. Yine benzer şekilde mücadeleci yönüyle bireysel ve toplumsal gelişmelere zemin hazırlayabilir. Bu yönleriyle olumlu bir kavram şeklinde ifade edilebilir. Ancak Batı'da Sosyal Darwinizm ırkçı ve emperyalist düşüncelere referans olarak ta kullanılmıştır. Bunun için kavramın olumsuz yanını da göz ardı etmemek gerekir. Sonuç olarak siyasi literatürde önemli bir yer edinen ve bazı ideoloji, kavram ve gelişmeler ile yakından ilgili olan Sosyal Darwinizm'i tüm yönleriyle ele almak ve teorik çerçevede anlamlandırmak oldukça önemlidir. Böylece bu süreç, benzer çalışmalara kavramsal yardım, ilişkili çalışmalara da bir dayanak oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1997). Felsefi Terimler Sözlüğü, 6. Baskı, İstanbul, İnkılap Kitabevi

Barlow, N. (1959). Erasmus Darwin, F.R.S. (1731-1802), *Notes and Records of the Royal Society of London*, 14(1) 85-98.

Becquemont, D. (2011). Social Darwinism: from reality to myth and from myth to reality, *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*, (42), 12-19.

Claeys, G. (2000). The Survival of the Fittest and the Origins of Social Darwinism, *Journal of the History of Ideas*, 11(2), 223-240.

Coser, L.A. (2011). Sosyolojik Düşüncenin Ustaları, (Çev: Himmet Hülür vd.) 2. Baskı, Ankara, De Ki Basım Yayım Ltd. Şti.

Crok, P. (2007). Darwin Coat-Tails: Essays on Social Darwinism, Peter Lang International Academic Publishers.

Darwin, C. (2014). Türlerin Kökeni, e-Kitap Projesi, İstanbul.

Deliktaş, E. (2001). Malthusgil Yaklaşımdan Modern Ekonomik Büyümeye, *Ege Akademik Bakış*, 1(1) 92-114.

Doğan, A. (2012). Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm, 1. Baskı, İstanbul, Küre Yayınları.

Ekşigil, A. (2009). Darwin Maymunlar ve Melekler, *Cotigo Dergisi* 60-61, 367-393.

Gökhan, H. (2013). 100 Terimde Bütün Felsefe, Kafekültür Yayıncılık, İstanbul.

Haines, A V. (1988). Is Spencer's Theory an Evolutionary Theory? *The American Journal of Sociology*, 93(5) 1200-1223.

Halliday, J. (1971). Social Darwinism: A Defination, *Viktorian Studies*, 14(4) 389-405.

Hawkins, M. (1997). Social Darwinism in European and American Thought (1860-1945), Cambridge University Press.

Heywood, A.(2013). Siyasi İdeolojiler, (Çev: Ahmet Kemal Bayram vd.), 5. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları.

Karaömerlioğlu, A. (2010). Darwin ve Sosyal Bilimler, *Birikim*, (251), 111-122.

Kavak, K. (2013). Türk Tipi Muhafazakârlığın Yozlaşmasına Dair Notlar-1, Liberalizm Darwinizm Elele: Muhafazakarlık Nereye? *Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV)* (5) 1-10.

Offer, J. (2000). Herbert Spencer: Critical Assessments of Leading Sociologists, 1. Baskı, London, Routledge Press.

Örs, B. H. (2014). Modern Siyasi İdeolojiler, 7.Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özden, K. ve Doğan, A. (2008). Impact of Social Darwinism on the European Identity, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 36, 92-112.

Slattery, M. (2011). Sosyolojide Temel Fikirler, (Çev: Özlem Balkız vd), 4. Baskı, Bursa, Sentez Yayıncılık.

Swingewood, A.(2010). Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, (Çev: Osman Akınhay) 3. Baskı, İstanbul, Agora Kitaplığı.

Taslaman, C. (2013). Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı, 6. Baskı, İstanbul, İstanbul Yayınevi.

Tienken, H. C. (2013). Neoliberalism, Social Darwinism, and Consumerism Masquerading as School Reform, *Interchange* 43(4) 295-316.

Tort, P. (2007). Darwin ve Darwincilik, 1. Baskı, Ankara, Dost Kitabevi.

Torun, T. (2013). İktisat Etik İlişkisine Sosyal Darwinist Bir Yaklaşım, *İş Ahlakı Dergisi,* 6 (2) 135-163.

Tosun, C. M. (2010). Liberalizm ve Sosyal Darwinizm Karşısında John Rawls, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 81-94.

Turner, H. J. (2013). Sosyolojik Teorinin Oluşumu, (Çev: Ümit Tatlıcan) 4. Baskı, Bursa, Sentez Yayıncılık.